

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА

ЗАВГОРОДНІЙ ДЕНИС СЕРГІЙОВИЧ

УДК 378.147:355.353.082]:[001.891:005.336.2](043.3)

**ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ОФЦЕРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ
У ПРОЦЕСІ ЇХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

Спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Суми – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія» (м. Одеса) Міністерства оборони України.

Науковий керівник – кандидат військових наук, капітан 1 рангу
Гавалюх Олег Степанович,
Інститут Військово-Морських Сил
Національного університету
«Одеська морська академія»,
заступник начальника інституту з навчальної
та наукової роботи – начальник відділення
Інституту Військово-Морських Сил (м. Одеса).

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Сапожников Станіслав Володимирович,
Університет імені Альфреда Нобеля,
професор кафедри педагогіки та психології
(м. Дніпро);

кандидат військових наук, доцент
Микусь Сергій Анатолійович,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського,
начальник кафедри застосування
інформаційних технологій та інформаційної
безпеки (м. Київ).

Захист відбудеться 29 травня 2020 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.053.03 у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка Міністерства освіти і науки України за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Міністерства освіти і науки України за адресою: 40002, Сумська обл., м. Суми, вул. Роменська, 87.

Автореферат розіслано 28 квітня 2020 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. Ю. Кудріна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Важливість безпеки і непорушності державних кордонів України як на суші, так і на морі, орієнтація України на європейські стандарти, реформи політичного, економічного й соціального життя зумовили гостру потребу в модернізації професійної підготовки фахівців військово-морської галузі.

Особливі умови професійної діяльності офіцерів військово-морських сил (обмеженість простору, спілкування, доступу до інформаційних ресурсів і засобів тощо), функціональні обов'язки (зокрема, розробляти і організовувати проведення заходів з метою подальшого підвищення бойової та мобілізаційної готовності підпорядкованої служби; організовувати та керувати військово-науковою, раціоналізаторською та винахідницькою роботою у підпорядкованих службах і підрозділах тощо) обумовлюють важливість формування в них дослідницької компетентності у процесі фахової підготовки в закладах вищої військової освіти.

Актуальність проблеми професійної підготовки фахівців, у тому числі військового напрямку підтверджується Стратегією національної безпеки України (2015 р.) та Воєнною доктриною України (2015 р.), на основі яких розроблено нові концептуальні засади функціонування сектору безпеки і оборони України й запроваджено нову Концепцію підготовки Збройних Сил України (2016 р.).

Положення законодавчо-нормативних документів визначають особливості військової підготовки та професійні характеристики військових, серед яких важливе місце відведено здатності майбутніх офіцерів орієнтуватися в потоці швидкозмінюваних даних, умінням порівнювати, аналізувати, прогнозувати, узагальнювати дані, за аналізом ситуації знаходити найкращі варіанти рішень.

Нормативно-правове підтвердження нагальності забезпечення високої якості системи військово-морської підготовки відбито в положеннях законів України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (проект 2018 р.), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), Морської доктрини України на період до 2035 року (2009 р.), проекту реформування освітньої галузі в Україні та проекту Концепції розвитку освіти до 2025 року.

Теоретичним підґрунтям для вирішення означеної проблеми слугують праці, в яких обґрунтовано:

– положення сучасної філософії і методології професійної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та ін.); технологізації освітнього процесу (О. Набока, О. Пехота та ін.); феномену професійної компетентності і майстерності (О. Семенов, М. Солдатенко та ін.); теоретико-методичних засад формування науково-дослідницької компетентності фахівців у вищій школі (С. Арсенова, М. Архипова, М. Головань, О. Макаренко, С. Сапожников та ін.); умов використання інформаційних технологій і засобів у професійній підготовці фахівців (М. Жалдак, Ю. Рамський, О. Семеніхіна та ін.);

– підходи щодо підвищення ефективності професійної підготовки офіцерів у закладах вищої освіти (І. Грязнов, О. Діденко, Г. Іщенко,

О. Тогочинський та ін.); компетентнісні підходи до професійної підготовки фахівця (Н. Бібик, О. Дубасенюк, О. Пометун, В. Радкевич, А. Хуторський, В. Ягупов та ін.); особливості підготовки військових офіцерів використовувати інформаційні технології у майбутній професійній діяльності (С. Микусь та ін.).

На особливу увагу заслуговують результати наукових розвідок щодо: особливостей підготовки фахівців для Чорноморського флоту (А. Василевич, Г. Варварецька, С. Барсук, О. Бойко, Л. Герганов, А. Ляшкевич та ін.), професійної підготовки майбутніх морських офіцерів (М. Бабишена, Н. Бобрішева, В. Георгієв, С. Каплун, І. Ковальчук, Л. Ліпшиць, Н. Мороз, М. Нащадим, О. Попова, І. Сокол), діяльності закладів освіти морського профілю (І. Азаров, О. Євсюков, М. Кулакова, А. Ляшкевич, О. Фролова, І. Чистовська та ін.). Водночас у вітчизняній педагогіці відсутні комплексні дослідження проблеми дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

Теоретичний аналіз наявних наукових праць та вивчення практичного досвіду дозволили виокремити суперечності:

- між запитом суспільства на майбутніх офіцерів військово-морських сил, які здатні вирішувати професійні завдання дослідницького характеру, та недостатньою зорієнтованістю фахової підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил на формування в них дослідницької компетентності;

- між запитом військово-морської галузі на офіцерів зі сформованою дослідницькою компетентністю та відсутністю ефективних моделей формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки, відсутністю відповідного навчально-методичного забезпечення.

Актуальність проблеми, її практична значущість та недостатня теоретико-методична розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки»**.

Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою факультету військово-морських сил Національного університету «Одеська морська академія» (протокол № 12/2015 від 24 грудня 2015 року).

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – модель формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання дослідження**.

1. Виявити ступінь розробленості проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

2. Уточнити сутність і структуру дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил.

3. Визначити критерії та показники для характеристики рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил.

4. Розробити і науково обґрунтувати модель формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

5. Експериментально перевірити ефективність моделі формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

Для розв'язання поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні* – узагальнення і систематизація для зіставлення різних підходів науковців для виявлення стану розробленості проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки; термінологічний аналіз для уточнення тезаурусу дослідження; структурно-логічний аналіз для уточнення сутності і структури дослідницької компетентності; структурний аналіз та зіставлення для визначення критеріїв, показників і характеристики рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил; метод системного аналізу, дедукція, індукція та конкретизація для визначення педагогічних умов формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки; моделювання для розроблення моделі формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки;

– *емпіричні* – спостереження, тестування, анкетування, інтерв'ювання, самооцінювання, вивчення документації для визначення стану сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) для з'ясування динаміки рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки;

– *статистичні* – критерій χ^2 Пірсона для обробки результатів педагогічного експерименту з метою їх кількісного та якісного аналізу.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що:

– *вперше* теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки, яка є ідеальним відображенням процесу такого формування, *ґрунтується* на системному, компетентнісному, діяльнісному, проєктному, синергетичному та особистісно-розвивальному методологічних підходах і загальнодидактичних (науковості; систематичності й послідовності; доступності; наочності; свідомості і активності; ґрунтовності; індивідуалізації та диференціації) та специфічних принципах (професійної спрямованості; самоорганізації; суб'єктності),

передбачає удосконалення змісту (навчальні дисципліни, спецкурс «Основи дослідницької діяльності»), залучення інтерактивних методів (пошуковий, кейс-метод, тренінги, диспути) та індивідуальної і індивідуально-групової форм навчання, використання дослідницьких завдань різних типів (на доведення; недовизначені і перевизначені; зворотні; на складання структурно-логічних схем; оцінно-аналітичні; проектно-технологічні) як провідного засобу навчання, урахування педагогічних умов (створення розвивального середовища, що стимулює розвиток дослідницької компетентності шляхом вибору форм навчально-дослідницької роботи й рівня складності завдань; запровадження групового і взаємного оцінювання; використання комплексу дослідницьких завдань; активне використання інформаційних технологій);

– *уточнено зміст* понять «дослідницька компетентність майбутніх офіцерів військово-морських сил» (інтегральна якісна характеристика особистості, що поєднує ціннісні установки на дослідницьку діяльність, професійні знання (у тому числі військові, математичні та інформатичні) й дослідницькі вміння, які забезпечують здатність до дослідницької діяльності у військово-морській галузі та рефлексії щодо неї), «формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил» (це спеціально організований, компетентнісно орієнтований освітній процес, результатом якого є позитивні зрушення у рівнях сформованості дослідницької компетентності офіцерів військово-морських сил);

– *уточнено* компоненти дослідницької компетентності (мотиваційний, гностично-діяльнісний, особистісно-рефлексивний); розроблено критерії (мотиваційно-вольовий, пізнавально-операційний, поведінково-рефлексивний), показники (ціннісні орієнтації на дослідницьку діяльність; мотивація дослідницької діяльності; обсяг знань; дослідницькі здібності; вияв рефлексії; самооцінка дослідницької діяльності) для характеристики рівнів сформованості дослідницької компетентності (елементарний, достатній, високий);

– *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про зміст, методи й засоби формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці та впровадженні у процес професійної підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил навчально-методичного забезпечення, що містить робочу навчальну програму авторського спецкурсу «Основи дослідницької діяльності офіцера», лекційний матеріал, проблемні задачі і вправи за різними типами (на доведення; недовизначені і перевизначені; зворотні; на складання структурно-логічних схем; оцінно-аналітичні; проектно-технологічні).

Теоретичні положення і практичні напрацювання можуть бути використані в системі професійної підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил, у навчанні нормативних та варіативних дисциплін і спецкурсів військового спрямування, а також у процесі дистанційного навчання.

Результати дослідження пройшли експертизу, апробацію і **впровадження** у Військовій частині А1728 (довідка № 460/620 від 07.09.2019 р.), Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (довідка

№ 2795/1 від 16.09.2019 р.), Сумському державному університеті (довідка № 261 від 25.10.2019 р.), Військовій академії (м. Одеса) (довідка № 2/5/823 від 26.11.2019 р.), Інституті Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія».

Особистий внесок здобувача у статті [7] полягає в обґрунтуванні інноваційних засобів навчання, що впливають на формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів та їх здатності до самостійного професійного зростання.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження були представлені для обговорення на наукових, науково-практичних конференціях та семінарах різних рівнів. Зокрема, *міжнародних*: «Діджиталізація в Україні: інновації в освіті, науці, бізнесі» (Бердянськ, 2019 р.), «Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця» (Суми, 2019 р.), «Україна майбутнього: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку» (Суми, 2019 р.), «Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень» (Одеса, 2019 р.), «Тенденції розвитку психології та педагогіки» (Київ, 2019 р.), «Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання ХХІ століття» (Харків, 2019 р.); *усеукраїнських*: «Сучасні тенденції організаційно-методологічного забезпечення підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції» (Харків, 2019 р.), «Інформаційні технології у професійній діяльності» (Рівне, 2019 р.), «Інформаційні технології в освітньому процесі» (Чернігів, 2019 р.).

Матеріали дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри кораблеводіння та штурманського озброєння Інституту Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія», на засіданнях кафедри інформатики та науково-методичних семінарах Лабораторії використання ІТ в освіті Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (2016-2019 рр.).

Публікації. Основні наукові положення дисертаційного дослідження опубліковано в 17 наукових і навчально-методичних працях (із них 1 – у співавторстві): 6 статей у наукових фахових виданнях України і 1 стаття у періодичному науковому закордонному виданні, з яких 3 індексуються наукометричною базою Index Copernicus, 9 матеріалів апробаційного характеру, 1 публікація, яка додатково відображає результати дисертаційного дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (254 найменування, із них 14 – іноземними мовами) та 17 додатків на 48 сторінках. Дисертація містить 23 рисунки і 18 таблиць.

Загальний обсяг дисертації становить 276 сторінок, із них основного тексту – 170 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, визначено завдання, описано методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів.

У *першому розділі* «**Дослідницька компетентність майбутніх офіцерів військово-морських сил як результат їхньої професійної підготовки**» виявлено ступінь розробленості проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі фахової підготовки, уточнено сутність і структуру дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил, визначено критерії та показники для характеристики рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил.

Зокрема, узагальнення й систематизація наукових джерел (І. Грязнов, О. Діденко, Д. Іщенко, О. Тогочинський та ін.) дали змогу встановити, що потреби морської галузі, стрімкий розвиток транспортної індустрії, швидке оновлення інформації в кожній галузі знань ставлять перед професійною освітою завдання щодо підготовки офіцерів військово-морських сил, які спроможні самостійно, критично мислити, прогнозувати чи попереджувати проблеми, що виникають у реальних, іноді у непередбачених та небезпечних ситуаціях, знаходити ефективні шляхи їх вирішення завдяки сформованим умінням оцінювати, порівнювати, аналізувати, узагальнювати, прогнозувати.

Аналіз праць науковців (Ю. Грішина, Н. Залеський, С. Микусь, С. Огородников, К. Скальковський та ін.), вивчення практичного досвіду дали змогу з'ясувати, що професійна діяльність майбутніх військово-морських офіцерів через постійний розвиток інформаційних засобів, появу нових технологій, які використовуються в умовах військових дій та під час військових навчань, актуалізує такі якості, як усвідомлення важливості постійного самовдосконалення і здатність здійснювати дослідницьку діяльність.

Метод системного аналізу дозволив трактувати *дослідницьку діяльність* загалом як специфічний вид людської діяльності, спрямований на задоволення пізнавальних потреб і отримання якісно нового знання завдяки навичкам мислення високого рівня. Аналіз навчальних планів підготовки фахівців у галузі «25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», за якими навчаються майбутні офіцери військово-морських сил, засвідчив наявність дисциплін, що сприяють формуванню умінь досліджувати. Водночас аналіз результатів навчання, здійснений під час констатувального етапу педагогічного експерименту, засвідчив низький рівень знань більшості курсантів, майбутніх офіцерів військово-морських сил, про дослідницьку діяльність, умінь її організувати. Також констатовано відсутність ефективних засад вирішення проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил в умовах закладів вищої освіти України.

Проведений аналіз наукових джерел дозволив визначити *дослідницьку компетентність майбутніх офіцерів військово-морських сил* як інтегральну

якісну характеристику особистості, що поєднує ціннісні установки на дослідницьку діяльність, професійні знання (у тому числі військові, математичні та інформатичні) та дослідницькі уміння (усвідомлювати, аналізувати, узагальнювати й критично оцінювати інформацію для постановки й вирішення професійних завдань; аналізувати підходи, методи, прийоми вирішення завдань з метою вибору найбільш прийняттого за даних умов; збирати, зіставляти, оцінювати дані для подальшого їх аналізу та прогнозування наслідків; моделювати, систематизувати, узагальнювати, модифікувати, спрощувати, класифікувати дані за різними ознаками), які забезпечують здатність до дослідницької діяльності у військово-морській галузі та рефлексії щодо неї.

Структурний аналіз поняття «дослідницька компетентність майбутніх офіцерів військово-морських сил» дав підстави розглядати означений феномен крізь призму трьох взаємопов'язаних компонентів: *мотиваційного* (потреби, мотиви, прагнення, що детермінують виникнення дії чи діяльності, зокрема дослідницької; також цілі особистості, що знаходяться в єдності з мотивами професійної дослідницької діяльності); *гностично-діяльнісного* (знання про раціональне планування й проектування власної дослідницької діяльності; вибір найдоцільніших методів і форм дослідницької діяльності; володіння уміннями планувати, координувати, оцінювати результати власного пошуку) та *особистісно-рефлексивного* (рефлексивні якості, зокрема, самооцінки результатів власної діяльності та діяльності інших, бажання самовдосконалюватися, оцінювати одержані вміння з позицій кар'єрного зростання тощо).

Відповідно до визначених компонентів дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил розроблено *критерії і показники*: *мотиваційно-вольовий* (показники – ціннісні орієнтації на дослідницьку діяльність та мотивація дослідницької діяльності); *пізнавально-операційний* (показники – обсяг знань та дослідницькі здібності); *поведінково-рефлексивний* (показники – вияв рефлексії та самооцінка дослідницької діяльності).

На основі комплексного врахування виділених критеріїв і показників схарактеризовано рівні (*елементарний, достатній і високий*) сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил.

Доведено, що *формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил* – це спеціально організований, компетентнісно орієнтований освітній процес, результатом якого є позитивні зрушення у рівнях сформованості дослідницької компетентності офіцерів військово-морських сил.

Таким чином, у першому розділі подано вирішення першого, другого та третього завдань дослідження.

У *другому розділі «Теоретико-методичні засади формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі фахової підготовки»* розроблено і науково обґрунтовано модель формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

Методологічною основою дослідження визначено єдність системного, компетентнісного, діяльнісного, проектного, синергетичного та особистісно-розвивального підходів. *Системний* підхід до формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки забезпечує усвідомлене розуміння фактів та явищ у їх взаємозв'язках і цілісній системі, сприяє комплексному розумінню логіки дослідження. Необхідність використання *компетентнісного* підходу обумовлена тим, що дослідницька компетентність майбутніх офіцерів військово-морських сил розглядається як складова їх професійної компетентності, а її формування є запорукою успішної професійної діяльності. Потреба залучення *особистісно-розвивального* підходу обумовлена важливістю врахування індивідуальних якостей майбутніх офіцерів (успішність, фахові вміння, мотивація до професійної діяльності, здатність до самостійного вирішення професійних завдань та підвищення власного рівня компетентності). Доцільність *діяльнісного* підходу обумовлена тим, що саме в діяльності формуються дослідницькі знання та уміння, виявляються дослідницькі здібності. Застосування *проектного* підходу обумовлює формування у майбутніх офіцерів дослідницьких здібностей, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити саме у ході виконання проектної діяльності. *Синергетичний* підхід важливий для розкриття сутності процесу формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил в умовах відкритості освітньої системи.

Організація процесу формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів базується на певних *загальнодидактичних* принципах, серед яких провідними визначено принципи науковості, систематичності й послідовності, доступності, наочності, свідомості й активності, ґрунтовності, індивідуалізації та диференціації. Серед *специфічних* принципів формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил визначені: принцип професійної спрямованості (передбачає орієнтацію в процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів форм, методів і засобів навчання на формування професійних та особистісних навичок, в яких знаходить своє відображення дослідницька діяльність); принцип самоорганізації (діяльність курсанта спрямована на постійне самовдосконалення своїх професійних та особистісних навичок для подальшого використання у фаховій діяльності); принцип суб'єктності (спрямовує дослідницьку діяльність курсанта як суб'єкта освітнього процесу на отримання досвіду дослідницької діяльності в умовах, наближених до реальних професійних завдань).

Структурно-логічний аналіз ключових понять дослідження та моделювання дали підстави ідеалізувати процес формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у вигляді структурно-логічної схеми (моделі), яка на рисунку 1 подана у єдності мети, методологічного, процесуально-змістового, діагностичного блоків та результату.

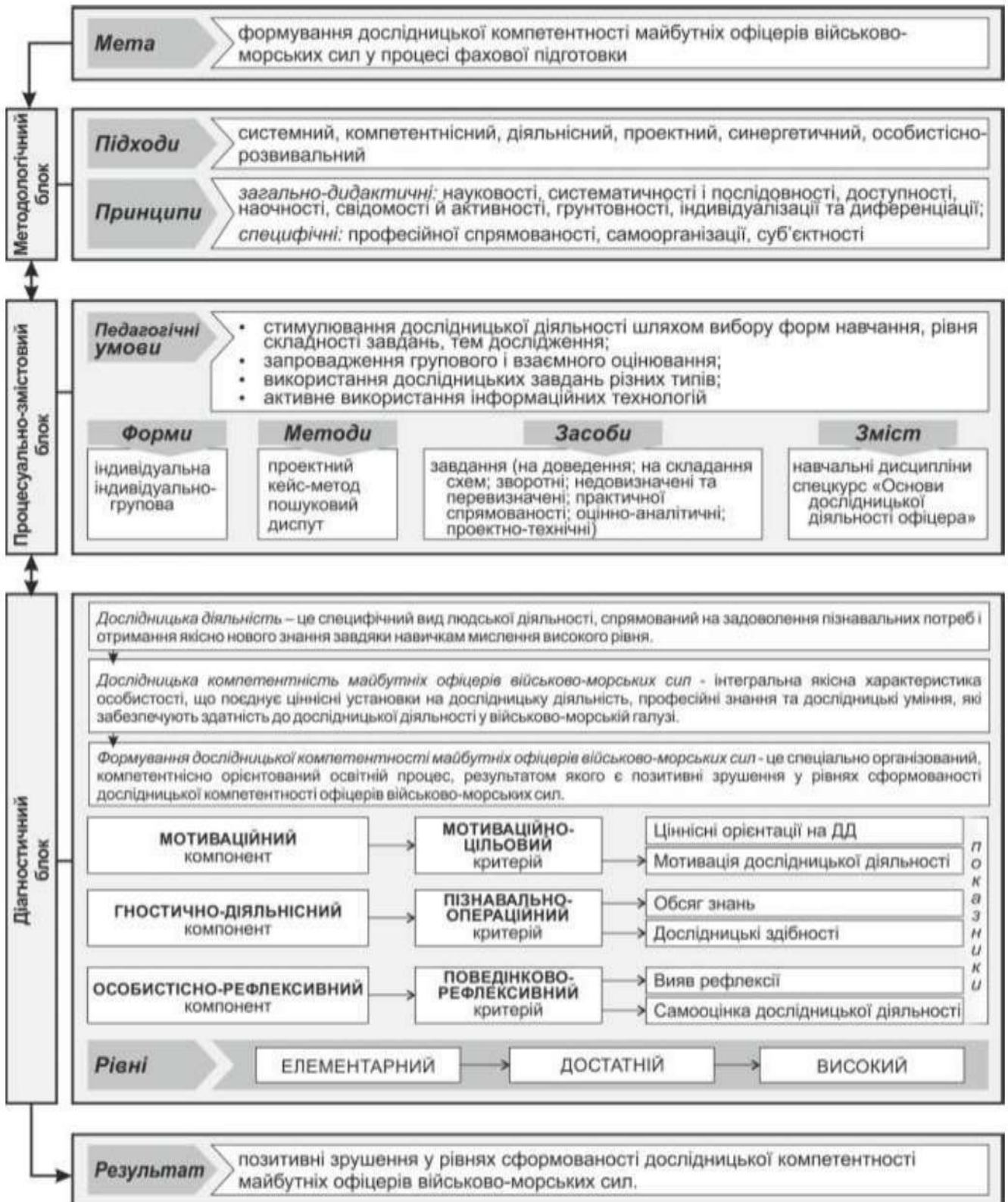

Рис. 1. Модель формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі фахової підготовки

У методологічному блоці представлено методологічні підходи та принципи формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

Формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів передбачає покрокову реалізацію розробленої моделі на початковому, підготовчому та умовно професійному етапах.

Початковий етап має на меті збагачення змісту навчання дослідницькими завданнями, *підготовчий* етап передбачає виконання майбутніми військово-морськими офіцерами активної дослідницької діяльності, *умовно професійний* етап зорієнтовано на усвідомлення майбутніми військово-морськими офіцерами зв'язку між власною успішністю і вмінням проводити дослідницьку діяльність.

Завдяки методам системного аналізу, дедукції, індукції та конкретизації виокремлено *педагогічні умови*, урахування яких необхідне для успішного формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки: створення розвивального середовища, що стимулює формування дослідницької компетентності шляхом вибору форм навчання, рівня складності завдань, теми досліджень; запровадження групового і взаємного оцінювання; використання комплексу дослідницьких завдань; активне використання інформаційних технологій (електронні бібліотеки і віртуальні лабораторії, тренажери; ресурси мережі Internet, автоматизовані систем самоконтролю і підтримки зворотного зв'язку з викладачем тощо).

Процесуально-змістовий блок моделі на основі особливостей дослідницької діяльності та дослідницьких здібностей майбутніх офіцерів військово-морських сил послідовно відображає зміст (навчальні дисципліни, спецкурс) і форми навчання (лекція, семінар-дискусія, круглий стіл, самостійна робота, практика, гурток, індивідуальна консультація). Серед методів нами обрано такі, що сприяють формуванню наукового світогляду майбутніх офіцерів на основі обміну інформацією (бесіда, диспут); організації дослідницької діяльності майбутніх офіцерів на основі її стимулювання (пошуковий, дослідницький, ігровий, проєктний, кейс-метод); здійсненню майбутніми офіцерами рефлексії дослідницької діяльності (індивідуальна бесіда).

Провідним засобом формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил визначено завдання різних типів:

– завдання на доведення, метод розв'язування яких обирається самостійно (на початку допускається доведення за зразком, в подальшому заохочується знаходження авторського варіанту розв'язування);

– недовизначені і перевизначені завдання, які формують уважність до вхідних і вихідних даних (це сприяє формуванню навичок бачити невідповідність заданих умов, здатності коригувати вхідні дані для швидкого вирішення поставленої задачі, здатності бачити інші варіанти розв'язування завдань з різними вхідними даними тощо);

– зворотні завдання, для яких відомий метод розв'язування і результат, але потрібно встановити вихідні дані (розв'язування таких завдань не тільки активізує навчально-пізнавальну діяльність, а й сприяє розвитку гнучкості мислення, розвиває у майбутніх офіцерів кмітливість і здатність прогнозувати, вчить способам перевірки результатів);

– складання структурно-логічних схем (теми, розділу, дисципліни, алгоритмів розв'язування типових задач тощо) допомагає аналізувати, систематизувати й узагальнювати навчальний матеріал, виділяти в ньому головне, проводити структурний аналіз, визначати взаємні зв'язки та залежності;

– завдання практичної спрямованості, необхідні для усвідомлення і розуміння тісного зв'язку навчання з професією, основами інших наук;

– оцінно-аналітичні завдання, що розвивають здібності аналізувати, критично оцінювати, зіставляти теоретичний матеріал з практичними оцінками, даними, ресурсами, оцінювати власні результати та результати інших;

– проектно-технологічні завдання, що виробляють вміння висувати гіпотези, складати план дослідження, залучати різні методи (теоретичні, емпіричні, статистичні), узагальнювати, робити висновки, стисло і ємнісно подавати результат.

У процесі розв'язування завдань такого типу майбутні офіцери військово-морських сил мали змогу самі обирати їх рівень (прості на два-три кроки розв'язання, складні – на чотири-сім кроків розв'язання, творчі – вимагали пошуку нестандартного підходу до вирішення), розробляти індивідуальні програми підготовки до лекційних та практичних занять, були залучені до роботи в малих групах, де заохочувалися спільні обговорення, аргументовані суперечки, спільна та індивідуальна підготовка доповідей, повідомлень тощо, на основі чого створювалися ситуації «особистого успіху», що сприяло усвідомленню майбутніми офіцерами зв'язку між власною успішністю і вмінням проводити дослідницьку діяльність.

Модель формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі фахової підготовки передбачає запровадження спецкурсу «Основи дослідницької діяльності», мета якого – інтелектуальний розвиток особистості, цілеспрямоване і системне формування умінь і досвіду дослідницької діяльності.

У діагностичному блоці описано діагностувальний інструментарій оцінювання рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил

Результатом впровадження моделі є позитивні зрушення у рівнях сформованості дослідницької компетентності офіцерів військово-морських сил.

Таким чином, у другому розділі подано вирішення четвертого завдання дослідження.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності моделі формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки» експериментально перевірено

ефективність моделі формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

Експериментальне дослідження відбувалося у декілька етапів.

На першому етапі (2015-2017 р.) за результатами проведеного аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових праць, нормативно-методичної документації, дисертаційних досліджень здійснено прогнозування очікуваних результатів дослідження, розроблено загальний план, програму і методику проведення експерименту. На цьому етапі аналіз наукових розвідок щодо феномену дослідницької компетентності підтвердив наявність окремих результатів у дослідженнях різного профілю (педагогічного, психологічного, методичного) – вони були враховані при плануванні педагогічного експерименту та розробленні методик вимірювання показників сформованості дослідницької компетентності.

Другий, констатувальний, етап (2018 р.) передбачав визначення експериментальних баз для проведення експерименту, відбір контрольних (КГ, 128 осіб) та експериментальних (ЕГ, 124 особи) груп, аналіз їх однорідності. У цей період проведено початкову діагностику рівнів сформованості дослідницької компетентності. На цьому етапі здійснено аналіз планів і робочих програм навчальних дисциплін, індивідуальних характеристик курсантів у контексті сформованості в них дослідницьких якостей, теоретично обґрунтовано модель формування дослідницької компетентності. На основі аналізу навчальних планів і робочих програм дисциплін підготовки фахівців у галузі 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» виявлено недостатню увагу до формування дослідницьких умінь; відсутність завдань, що спрямовані на послідовне ускладнення дослідницьких дій. Не виокремлено рекомендації для розвитку індивідуальних навичок мислення високого рівня (аналіз, узагальнення, систематизація тощо); наявні дослідницькі завдання представлено безсистемно і переважно репродуктивного типу; відсутнє належне методичне забезпечення та не визначені засоби формування дослідницьких здібностей. Зроблено висновок про відсутність у межах професійної підготовки військово-морських офіцерів стратегії цілеспрямованого формування дослідницької компетентності.

На третьому, формувальному, етапі (2018-2019 рр.) впроваджено модель формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки. За результатами анкетування виявлено ставлення курсантів до дослідницької діяльності, проведено діагностику рівнів сформованості дослідницької компетентності в експериментальних та контрольних групах.

Четвертий, узагальнювальний, етап (2019 р.) проводився з метою систематизації результатів педагогічного експерименту. На цьому етапі порівнювався стан сформованості дослідницької компетентності в експериментальній і контрольній групах, проведено кількісну (використано статистичний критерій χ^2 Пірсона) і якісну оцінку результатів, сформульовано висновки.

Зміни в рівнях сформованості дослідницької компетентності, які діагностували у курсантів, представлені у табл. 1. Дані засвідчують наявність позитивних зрушень: після проведення формувального експерименту значно зросла частина курсантів з високим та достатнім рівнем сформованості дослідницької компетентності. Аналіз результатів дає підстави стверджувати, що зміна рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів відбувається в результаті зменшення кількості курсантів з елементарним рівнем і збільшення кількості курсантів з достатнім та високим рівнем сформованості дослідницької компетентності.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил за показниками

Показник	Рівні	Групи	
		ЕГ	КГ
		приріст, %	приріст, %
<i>Мотиваційно-вольовий критерій</i>			
Ціннісні орієнтації на дослідницьку діяльність	елементарний	-46,80%	-19,40%
	достатній	25,00%	14,80%
	високий	21,80%	4,60%
Мотивація дослідницької діяльності	елементарний	-38,70%	-5,40%
	достатній	16,20%	1,60%
	високий	22,50%	3,80%
<i>Пізнавально-операційний критерій</i>			
Обсяг знань	елементарний	-52,10%	-36,00%
	достатній	33,50%	22,80%
	високий	18,60%	13,20%
Дослідницькі здібності	елементарний	-55,60%	-32,80%
	достатній	34,60%	23,40%
	високий	21,00%	9,40%
<i>Поведінково-рефлексивний критерій</i>			
Вияв рефлексії	елементарний	-39,70%	-6,20%
	достатній	30,70%	5,40%
	високий	9,00%	1,60%
Самооцінка дослідницької діяльності	елементарний	-10,40%	0,00%
	достатній	-3,40%	-3,10%
	високий	12,80%	3,10%

Статистично вищою є динаміка В експериментальній групі. Так, після проведення формувального експерименту у майбутніх офіцерів військово-морських сил ЕГ зріс інтерес до військової справи. Курсанти ЕГ у порівнянні зі студентами КГ після експериментального навчання були більш мотивовані до

виконання дослідницької діяльності, відчували потребу у виконанні складних проблемних завдань і наполегливість у їх вирішенні (мотиваційний компонент).

У майбутніх офіцерів військово-морських сил ЕГ добре розвинулися вміння самостійно й ефективно знаходити потрібну інформацію, аналізувати її, застосовувати на практиці, зокрема в новій ситуації. Курсанти ЕГ більшою мірою орієнтувалися у фундаментальних поняттях, вільно оперували основними фактами у дослідництві. Курсанти ЕГ більшою мірою володіли основними прийомами і методами дослідження, намагалися вдосконалити дослідницький інструментарій, охоче дискутували і виявляли ініціативу, прослідковувалася схильність до генерування ідей, спроможність об'єктивно оцінити свою працю, позитивно поставитись до зауважень.

Статистичний аналіз результатів на рівні значущості 0,05 підтвердив статистично різну динаміку рівнів сформованості дослідницької компетентності за обраними показниками для ЕГ і КГ, що підтверджує ефективність упровадження в освітній процес моделі формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

Таким чином, у третьому розділі подано вирішення п'ятого завдання дослідження.

Узагальнення отриманих результатів підтвердило досягнення мети дисертаційного дослідження, виконання його завдань та вірогідність експериментальних результатів.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано розв'язання наукової проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі фахової підготовки. Узагальнення результатів здійсненого дослідження дає підстави сформулювати такі **висновки**.

1. У відповідь на виклики, що стоять перед Україною вздовж її морських кордонів, галузь професійної освіти має забезпечувати випереджувальну підготовку фахівців військово-морських сил, які здатні діяти в стандартних і нестандартних умовах, індивідуально і в межах команди, прогнозувати розвиток подій, знаходити асиметричні відповіді й нетривіальні підходи до вирішення військових завдань. Це серед іншого потребує наявності у них знань та вмінь, що формуються в умовах провадження дослідницької діяльності, яка є основою їх професійного становлення та формування у них дослідницької компетентності.

2. Дослідницька компетентність майбутніх офіцерів військово-морських сил є інтегральною якісною характеристикою особистості, що поєднує ціннісні установки на дослідницьку діяльність, професійні знання (у тому числі військові, математичні та інформатичні), дослідницькі уміння (усвідомлювати, аналізувати, узагальнювати й критично оцінювати інформацію для постановки й вирішення професійних завдань; аналізувати підходи, методи, прийоми вирішення завдань з метою вибору найбільш прийняттого за даних умов; збирати, зіставляти, оцінювати дані для подальшого їх аналізу та прогнозування

наслідків; моделювати, систематизувати, узагальнювати, модифікувати, спрощувати, класифікувати дані за різними ознаками), які забезпечують здатність до дослідницької діяльності у військово-морській галузі та рефлексії щодо неї.

Нетривіальність феномену дослідницької компетентності офіцерів військово-морських сил підтверджує його складна структура: мотиваційний компонент (потреби, мотиви, прагнення, що детермінують виникнення дії чи діяльності, зокрема дослідницької, також цілі особистості, що знаходяться в єдності з мотивами професійної дослідницької діяльності); гностично-діяльнісний компонент (знання про раціональне планування й проектування власної дослідницької діяльності; вибір найдоцільніших методів і форм дослідницької діяльності; володіння уміннями планувати, координувати, оцінювати результати власного пошуку) та особистісно-рефлексивний компонент (рефлексивні якості).

Формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил – це спеціально організований, компетентісно орієнтований освітній процес, результатом якого є позитивні зрушення у рівнях сформованості дослідницької компетентності офіцерів військово-морських сил.

3. Складна структура дослідницької компетентності обумовила визначення діагностичного інструментарію для характеристики її сформованості: мотиваційно-вольовий критерій (показники – ціннісні орієнтації на дослідницьку діяльність, мотивація дослідницької діяльності); пізнавально-операційний критерій (показники – обсяг знань, дослідницькі здібності); поведінково-рефлексивний критерій (показники – вияв рефлексії, самооцінка дослідницької діяльності).

Визначені критерії і показники їхнього прояву дали підґрунтя для характеристики рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил: елементарний, достатній, високий.

4. Розроблена модель формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил ґрунтується на системному, компетентісному, діяльнісному, проєктному, синергетичному та особистісно-розвивальному методологічних підходах і загальнодидактичних (науковості; систематичності й послідовності; доступності; наочності; свідомості і активності; ґрунтовності; індивідуалізації та диференціації) та специфічних принципах (професійної спрямованості; самоорганізації; суб'єктності), передбачає удосконалення змісту (навчальні дисципліни, спецкурс «Основи дослідницької діяльності»), залучення інтерактивних методів (пошуковий, кейс-метод, тренінги, диспути) та індивідуальної і індивідуально-групової форм навчання, використання дослідницьких завдань різних типів (на доведення; недовизначені і перевизначені; зворотні; на складання структурно-логічних схем; оцінно-аналітичні; проєктно-технологічні), урахування педагогічних умов (створення розвивального середовища, що стимулює розвиток дослідницької компетентності шляхом вибору форм навчально-дослідницької роботи й рівня складності завдань; запровадження групового і взаємного оцінювання;

використання комплексу дослідницьких завдань; активне використання інформаційних технологій).

5. Збільшення кількості курсантів з високим рівнем досліджуваної якості підтверджує ефективність упровадження в освітній процес теоретично обґрунтованої моделі формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки, що підтверджується статистичним аналізом результатів педагогічного експерименту на рівні значущості 0,05. Найкращу динаміку змін підтверджено на рівнях елементарному (зменшився) за показниками «Дослідницькі здібності» (-55,6% у ЕГ проти -32,8% у КГ), «Обсяг знань» (-52,1% у ЕГ проти -36% у КГ), «Ціннісні орієнтації на дослідницьку діяльність» (-46,8% у ЕГ проти -19,4% у КГ) та високому (збільшився) за показниками «Мотивація дослідницької діяльності» (22,5% у ЕГ проти 3,8% у КГ), «Ціннісні орієнтації на дослідницьку діяльність» (21,8% у ЕГ проти 4,6% у КГ), «Дослідницькі здібності» (21% у ЕГ проти 9,4% у КГ), що означає для майбутніх офіцерів військово-морських сил посилення вмотивованості здійснювати дослідницьку діяльність, усвідомлення її важливості, а також поглиблення навичок мислення високого рівня та прагнень до саморозвитку у власній професійній кар'єрі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків є розвиток дослідницької компетентності майбутніх офіцерів інших родів військ, розвиток дослідницької компетентності майбутніх офіцерів у процесі практичної підготовки, з використанням технологій віртуальної і доповненої реальності тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Завгородній Д.С. Дослідницька компетентність майбутніх офіцерів військово-морських сил: сутність і структура. *Фізико-математична освіта*. Суми, 2018. Вип. 1(15). Ч. 2. С. 98-101.
2. Завгородній Д.С. Стан проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Слов'янськ, 2019. № 4 (96). С. 105-112.
3. Завгородній Д.С. Компоненти дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил. *Фізико-математична освіта*. Суми, 2019. Вип. 2(20). Ч. 2. С. 18-22.
4. Завгородній Д.С. Формування мотиваційного складника дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип. 16. Т. 1. С. 68-71.
5. Завгородній Д.С. Основні принципи навчання, спрямованого на розвиток дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип. 17. Т. 1. С. 61-64.
6. Завгородній Д.С. Шляхи розвитку дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі професійної підготовки.

Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя, 2019. № 67. Т. 2. С. 5-8.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

7. Завгородній Д.С., Гавалюх О.С. Открытые образовательные ресурсы как средство развития исследовательской компетентности будущих офицеров военно-морских сил. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. Budapest, 2019. VII (35). Issue 213. P. 65-68.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Завгородній Д.С. До проблеми професійної підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил. *Діджиталізація в Україні: інновації в освіті, науці, бізнесі*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Бердянськ, 16-18 вересня 2019 року). Бердянськ, 2019. С. 64-65.

9. Завгородній Д.С. Інформаційні технології як засіб розвитку дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил. *Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця* (НПК-2019) : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 5-6 грудня 2019 року). Суми, 2019. Ч. 2. С. 16-18.

10. Завгородній Д.С. Про усвідомлення майбутніми офіцерами військово-морських сил змісту професійної дослідницької діяльності. *Україна майбутнього: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку*: матеріали міжнародного науково-практичного форуму (м. Суми, 13-15 вересня 2019 року). Суми, 2019. С. 91-92.

11. Завгородній Д.С. Мотивація майбутніх офіцерів військово-морських сил до дослідницької діяльності. *Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20-21 вересня 2019 року). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2019. Ч.1. С. 83-86.

12. Завгородній Д.С. Орієнтири професійної підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил до дослідницької діяльності. *Тенденції розвитку психології та педагогіки* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 1-2 листопада 2019 року). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. Ч. 2. С. 19-22.

13. Завгородній Д.С. Розвиток дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил як засіб підвищення ефективності їх професійної підготовки. *Сучасні тенденції організаційно-методологічного забезпечення підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції* : матеріали Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції з проблем вищої освіти і науки (м. Харків, 18 листопада 2019 року). Харків, 2019. С. 27-29.

14. Завгородній Д.С. Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх офіцерів військово-морських сил. *Інформаційні технології у професійній діяльності* : матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 30 жовтня 2019 року). Рівне, 2019. С. 13-14.

15. Завгородній Д.С. Особливості вивчення фахових дисциплін майбутніми офіцерами військово-морських сил з опорою на використання програмних

засобів. *Інформаційні технології в освітньому процесі*: матеріали науково-практичної Інтернет-конференції (м. Чернігів, 9-15 грудня 2019 року). Чернігів: ЧОШПО ім. К. Д. Ушинського, 2019. С. 135-138.

16. Завгородній Д.С. Технологія розвитку дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил. *Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 13-14 грудня 2019 року). Харків : Громадська організація «Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2019. С. 79-82.

Опубліковані наукові праці,

які додатково відображають наукові результати дисертації

17. Завгородній Д.С. Використання відкритих освітніх ресурсів у процесі фахової підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил. *Технології електронного навчання*. 2019. № 3. С. 3-10. URL : <https://texel.ddpu.edu.ua/index.php/TeXEL/issue/view/3/3>

АНОТАЦІЇ

Завгородній Д.С. Формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Суми, 2020.

У дисертації запропоновано розв'язання наукової проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил шляхом розробки й експериментальної перевірки відповідної моделі, яка ґрунтується на системному, компетентнісному, діяльнісному, проектному, синергетичному та особистісно-розвивальному підходах і загальнодидактичних та специфічних принципах (принцип професійної спрямованості; принцип самоорганізації; принцип суб'єктності), охоплює удосконалення змісту (навчальні дисципліни, курс «Основи дослідницької діяльності»), найбільш раціональні методи (пошуковий, кейс-метод, тренінги, диспути) і форми (індивідуальні та індивідуально-групові) навчання, передбачає провідним засобом дослідницькі завдання різних типів (на доведення; недовизначені і перевизначені; зворотні; на складання структурно-логічних схем; оцінно-аналітичні; проектно-технологічні) і коротко описує діагностичний інструментарій для визначення рівнів (елементарний, достатній, високий) сформованості дослідницької компетентності.

Ключові слова: дослідницька компетентність; дослідницька діяльність; формування дослідницької компетентності; майбутні офіцери військово-морських сил; модель формування дослідницької компетентності; професійна підготовка.

Завгородний Д.С. Формирование исследовательской компетентности будущих офицеров военно-морских сил в процессе их профессиональной подготовки. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук (доктора философии) по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». – Сумский государственный педагогический университет имени А.С. Макаренко, Сумы, 2020.

В диссертации предложено решение научной проблемы формирования исследовательской компетентности будущих офицеров военно-морских сил. Разработана и теоретически обоснована модель формирования исследовательской компетентности будущих офицеров военно-морских сил в процессе их профессиональной подготовки, которая основывается на системном, компетентностном, деятельностном, проектном, синергетическом и личностно-развивающим подходах и общедидактических и специфических принципах (профессиональной направленности, самоорганизации, субъектности) обучения, охватывает совершенствование содержания, наиболее рациональные методы (поисковый, кейс-метод, тренинги, диспуты) и формы (индивидуальные и индивидуально-групповые) обучения, предусматривает ведущим средством исследовательские задачи различных типов и кратко описывает диагностический инструментарий для определения уровней (элементарный, достаточный, высокий) сформированности исследовательской компетентности.

Ключевые слова: исследовательская компетентность; исследовательская деятельность; формирование исследовательской компетентности; будущие офицеры военно-морских сил; модель формирования исследовательской компетентности; профессиональная подготовка.

Zavhorodniy D.S. Formation of research competence of future Navy officers in the course of their professional training. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

The thesis on competition of a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences (PhD) on a specialty 13.00.04 «Theory and methods of professional education». – Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. – Sumy, 2020.

The dissertation proposes to solve the scientific problem of forming the research competence of future Navy officers.

The research competence of future Navy officers should be understood as an integrative, socially significant personality trait that combines knowledge of theoretical and empirical research methods in the military, mathematical and informational sciences, the ability to model an experiment and to predict its results, the skills of research of the original data into a reliable result.

Structural analysis of the concept of "research competence of future Navy officers" gave reason to consider the specified personal quality through the prism of three components: motivational (needs, motives, motives that determine the occurrence of an action or activity, in particular, research, are also whole

personalities that are personal with motives for professional research); gnostic-activity (knowledge about rational planning and design of own research activity; choice of the most expedient methods and forms of research activity; possession of ability to plan, coordinate, evaluate the results of own search) and personality-reflexive (qualities of a scientist, creative abilities, reflexive qualities).

In accordance with certain components of the research competence of future Navy officers, the following criteria have been developed: motivational-volitional (assumes a conscious perception by the future specialist of the role of research activity for professional and personal growth; indicators - personal-value attitude to research activities; cognitive-operational (determines the level of knowledge of future specialists theoretical knowledge and practical skills, which is the basis of professional development in the military sphere; indicators - the amount of knowledge about carrying out research activities, the ability to carry out research activities); behavioral-reflexive (defines the ability to reflect, which allows the future specialist to really evaluate their capabilities; indicators - the expression of reflection, awareness of their own research competence).

The model of formation of research competence of future Navy officers is presented in unity of purpose, methodological, technological, diagnostic blocks, pedagogical conditions and result. The formation of the research competence of future officers involved the gradual realization of tasks at the initial, preparatory and conditionally professional stages. The technological block of the model on the basis of taking into account the peculiarities of the research activities of future Navy officers, and the formation of cadets of executive and research capabilities consistently reflects the content (academic disciplines, special course), forms (lecture, seminar-discussion), practice, circle, individual consultation), methods that shape the scientific outlook of future officers and exchange information (conversation, debate); methods that organize the research activities of future officers and stimulate its motives (search, research (experience, observation, research), game, project, case-method); a method that helps future officers reflect on their research activities (individual conversation) and tools (research assignments, educational resources, feedback tools). The diagnostic unit describes the criteria, indicators and levels of research competence of future Navy officers.

Based on the comparison of the obtained results, their quantitative statistical and qualitative analysis, it was revealed that the implementation of the model of formation of research competence of future Navy officers in the process of professional training led to significant statistically significant changes in the levels of its development in the cadets of the experimental group.

The generalization of the obtained results confirmed the achievement of the goal of the dissertation research, the fulfillment of its tasks and the reliability of the experimental results at the significance level of 0.05.

Keywords: research competence; research activities; formation of research competence; future Navy officers; model of formation of research competence; professional training.